

II

Dansk äventyrare på Ödeshögs gästgiveri

Ödeshög har alltid legat vid E 4. Genom vår socken har köpmän och pilgrimer, kungar och militärer, allt slags folk passerat. Det är en spännande uppgift att ur böcker av skilda slag, inte minst utländska resenärers skildringar, leta fram vittnesbörd om Ödeshög förr i världen.

Nyligen hittade jag ett nytt dokument av detta slag, "Dagbok under en resa i Sverige åren 1671 och 1672" av Corfitz Braem, utgiven av Bert Möller på Norstedts förlag 1916. Den danske författaren reste från Helsingör den 22 september 1671. Låt oss följa honom på färden från Jönköping den 30 september:

Kl. 1. Reste vi med skjuts från Jönköping förbi Landsioe, Koksholm, Lyckaas, G. Peder Brahes gård, till Raaby, 2 m. där vi blevo om natten.

I oktober. Om morgonen härifrån med skjuts förbi Vestena, Raesmarck, till Gränna en m. 3, en liten stad tillhörande G. Peder Brahe; härifrån en mil utåt ligger Wisingsö med slottet Wisingsborg, ligger vid Vättern. Här tog vi skjuts, kom förbi Brahehus, igenom Uppgränna, över Longbraaten, ett berg, till Narbäck, en bro, vilken gör skillnad mellan Småland och Östergötland. Härifrån skjuts igenom Svem till Ödeshög, 1. m. 2. f., var vi höll middagsmåltid; och fann följande skrift på en tavla med förgyllda bokstäver ovanför fönstret i värds-
huset.

Innan vi återger inskriften, kan några förklarande ord vara lämpliga. "1. m. 1. f., etc. betyder troligen en mil etc. Ortsnamnen är i regel lätta att känna igen. Landsjön, Kaxholmen, Lyckås, Råby, Ravelsmark och Långbråten, men Vestena går jag bet på. Värds-
huset var förstas ortens gästgiveri, som troligen låg i kyrkbyn. Skriften på tavlan lød:

Den gyllene inskriften

Mödosam men aktningvärd är landsflykt för fosterlandets skull. Gunde Rosenkrantz, rådsherre i kungariket Danmark, och hans hustru, den högälskeliga Pernilla och den högt älskade dotern Pernilla, som lämnade Stockholm efter utståndna, svåra år och åtskilliga av en landsflykts uthärdade vedermödor, anlände på återfärd till Skåne hit och mottogs av den mycket ansedde och gästfrie herr Per Brahe, Sveriges rikes högt förtjänte drots och greve till Visingsborg etc. genom dennes sändebud på ett synnerligen människovänligt sätt och jag vistas på denna frikostigt tilltagna bekostnad i hela hans grevskap på grund av hans ädla hjärta och gästfria sinnelag tillika med andra oräkneliga välgärningar, medan jag hederns skull så när skulle ha dött i Stockholm efter ett par dagar; och evig tacksamhet höves oss och övriga Rosenkrantzar och ett noggrannt löfte att minnas honom.

Leve och blomstre den högt ansedda ätten Brahe, leve och blomstre den högt ansedde herr Per Brahe, greve av Visingsborg, en lysande

man genom sin barmhärtighet; nådens ljus och trons stöd önskar jag den ansedde stormansätten Brahe och kungariket Sveriges drots.

År 1669 efter Jesu Kristi födelse, den 18 november, i Ödeshög, vid nära 65 års ålder, i det sjätte året av min frivilliga och hedervärda landsflykt för fosterlandets skull.

Högadlig äventyrare

Ödeshög var så vitt jag vet, den enda socken i Östergötland som tillhörde Wisingsborgs grevskap. Den danske gästen torde väl i Stockholm ha ställt i ordning tavlan med den gyllene skriften och satte upp den så snart han passerat grevskapets gränser. Vem var han?

Gunde Rosenkrantz tillhörde en av Danmarks främsta ätter. Han föddes 1604 och avled — troligen i Hälsingborg — 1675. Han var riksråd och medlem av högsta domstolen. På grund av ekonomiska svårigheter och en något oklar politisk hållning — tillgängliga uppgifter sparsamma — hotades han med avsked men föredrog att fly till Sverige. Här sökte han Karl XI:s gunst men blev tydligen avvisad. Om hans år i Stockholm vet man inte så mycket. Den översvallande hyllningen till Per Brahe tyder på att den landsflyktige adelsmannen i greven hade en mäktig gynnare. Minnestavlan i Ödeshögs gästgiveri torde väl snart ha försvunnit, men det har sitt intresse att minnet lever kvar i skrift.

Corfitz Braem fortsatte sin resa mot Stockholm efter någon dag och noterar att färden gick förbi Åby, Hvarstad, Harstad till Nebbeloe, "där vi blevo om natten". Härifrån färdades man genom Hackstad, Skrukeby och till Mjölby.

Hvarstad betyder Väderstad och Harstad, numera en by i Väderstad, var till på 1800-talet egen socken. Hackstad är förstas Hogstad och Nebbeloe Nybble. Skrukeby var dåvarande socknen Västra Skrukeby, sedermera sammanslagen med Högby. I V. Skrukeby var f.ö. komminister J. Wernborg i Ödeshög född. Han hade alltså i sitt prästbetyg namnet på en socken som inte längre finns.

Hugo Brolin

Artikeln var införd i Östgöta-Bladets julnummer 22 december 1965.

Litteratur:

Dagbok under en resa i Sverige åren 1671 och 1672 av Corfitz Braem, utgiven 1916 av Bert Möller på Norstedts förlag.

III

Ödeshög hette "Osa", trodde dansk 1699

"Öjeblikksbilder fra Karl XII første regeringsår" är rubriken på en handskrift i Köpenhamn, offentliggjord i Karolinska förbundets årsbok 1923. En sekreterare Mattias Paulsen skrev i baron Christian Guldencronas namn. De bägge herrarna var i Sverige i Karl XII första regeringsår och gjorde återfärden landvägen i februari i 1699.

Färden gick från Stockholm över Fitia, d.v.s. Fittja, Tellia, Södertälje, och man kom så in i Östergötland. Ortnamnen missuppfattades grundligt. Lympepung var Linköping, Moulby var Mjöby, Osta betyder Hogstad och Ödeshög kallas Osa. Däremot är både Holkeberg och Grenna rätt noterade. Avslutningsorden tyder på strapatserna under färden:

Ankom saa den 6 mars 1699 till mitt fäderneland og födeby Köpenhamn, frisk och sund fran mine Udenlandsreiser. Varför den allrhögste vare evig priset och året.

Litteratur:

Öjeblikksbilleder fra Karl XII første regeringsår, artikel i Karolinska förbundets årsbok 1923.